

HODINA PRAVDY

Juraj VEREŠ

Čitateľ mi iste odpustí a pochopí trocha osobný tón v úvode tohoto rozhovoru. Píše sa 4. december 1989. Sedím s Alexandrom Dubčekom. Tento rozhovor má svoju genézu. Dvadsaťjeden rokov som čakal, aby som mohol dokončiť nedokončený, alebo, ak chcete, násilne prerušený rozhovor, uverejnený vo Svete socializmu dňa 15. októbra 1968. Vyslúžil som si za tento materiál nielen nie príliš elegantný odchod zo strany a z Filozofickej fakulty,

ale aj — okrem iného — obvinenie za „glorifikáciu Dubčeka“. Kto ho čítal, vie, že o glorifikáciu vôbec nešlo. Náhoda mi v časoch temna umožnila ďalší nočný rozhovor dňa 31. marca 1973. To uvádzam iba preto, že v poznámkach,

spísaných po ňom, som si podčiarkol jeden jeho výrok: *Mám svoju hviezdu*. Alexander Dubček ju mal a má aj dnes. Neuhol, neohol sa, nezmenil svoje zásady a stanoviská. Dlhý čas, aj keď nie nečinného, ale žiaľ, dlhého čakania, mu dal za pravdu. A história všetkým tým, ktorých túžby symbolizoval. Národ má dobrú pamäť. Za dvadsať rokov sme nielen

trocha zostarli, ale aj zmúdreli, dozreli, mnohé sa vykryštalizovalo. A tak nastal čas, hodina pravdy, keď veci možno a treba vysloviť nahlas. Aj Alexander Dubček, hanený a zhanobený, oplúvaný, osočený a urážaný, strážený a izolovaný. Bez možnosti brániť sa. Sadám za zaprášený písací stroj s trochou obavy, roztraseanou dušou i prstami — akoby symbolicky po prvý raz po rokoch uzatváram oblúk od dní minulých a chladných k dnešným dňom horúcim.

SVEI
Socurizmu
2.1.1990

Ja

Vývoj v Európe, najmä východnej, alebo, ak chcete v socialistickej — ako sme vraveli — tábore, nabral za posledné desaťročia, v našom zornom uhle od roku 1968, nový smer i kvalitu. Ako sa naň pozeráte vy?

— Zmeny v Európe, najmä v západných krajinách boli evidentné a zrejme už dávno. Len slepý to mohol nevidieť. Kto to nepochopil, zapríčinil a podmienil stagnáciu socializmu. Hovorím to teraz nie ako politik, ale ako občan, ktorý žije a prežíva denné starosti a trápenia s našim ľudom, jeho pohyb i znovu-prebudenie. Nežijeme v izolovanom priestore, i keď v skutočnosti táto izolácia politická i ľudská veľmi ťažko došla na našu krajinu. Pri dnešnej technike nie je možné ľudí izolovať, nech by sa stavali akokoľvek dokonalé múry či administratívne prekážky. Informačný tok je veľmi široký a nik nemôže zariadiť, aby ktokoľvek v Európe či hocikde vo svete žil ako na pustom ostrove. To už nejde. Najmä nie v srdci Európy. Aká je súčasná Európa? Chceme povedať, že nielen dnes, ale aj pred dvadsiatimi rokmi, hádam skôr ako ktokoľvek iný, sme pochopili, že Európa je v pohybe, čoraz nástojčivejšie potrebuje integráciu, spoluprácu vo všetkých oblastiach — v hospodárstve, kultúre, politike, teda v celom širokom spektre spoločenskej komunikácie. Integrovaný faktor vyvíja veľký tlak, vzoprieť sa mu, znamená retardovať. Zmenila sa Európa, ani kapitalizmus už nie je tým kapitalizmom, akým býval v starom poňatí, rozvinuli sa v ňom demokratické i sociálne prvky a táto skutočnosť veľmi pozitívne vplývala na naše poznanie pred dvadsiatimi rokmi. A keďže sme si uvedomili, že nemôžeme žiť izolovane, podnikli sme také kroky, aby sme nezaostali a držali krok s krokom Európy. Preto dnes vidím svet, najmä náš, tak, že reforma socializmu a vôbec celého spoločenského diania v európskej časti sveta, najmä vo východnej Európe, bola a je nevyhnutná.

O to ste sa teda snažili pred dvadsiatimi rokmi...

— Áno. Snažili sme sa vyjsť z tejto izolácie, predovšetkým sme chceli ukázať a dokázať, že náš vyspelý ľud potrebuje oveľa väčší rozlet v súlade s tým, čo sme videli a sledovali v Európe. Iba stručne: preto sme sa sústredili na politickú

Alexander Dubček, Bratislava 3. august 1968, 17.35 hod

Alexander Dubček, Bratislava, 4. december 1989, 15.00 hod

Foto: Miroslav TULEJA

Foto: Michal BORSKY

a hospodársku reformu včítane presadzovania pluralitného systému, rozvoja demokracie. Jedným z vážnych krokov k tomu bolo zrušenie cenzúry a s tým sme prišli o dvadsať rokov skôr ako v Sovietskom zväze, rovnako ako s princípom glasnosti. Opojenie zo slobody bolo veľké.

Čo sa zmenilo od roku 1968? Zdá sa, že to, o čo sme sa vtedy snažili, dnes prebieha a uskutočňuje sa, pravda, s väčším úspechom.

— Treba povedať, že začiatky sú vždy najťažšie. Sme múdrejší o dvadsať rokov. Ale myslím si, že aj tak šesťdesiaty ôsmy rok nezapadol do zabudnutia, ba naopak, tým, že v Sovietskom zväze pred štyrmi-piatimi rokmi nastal pohyb k prestatbe, idey roku 1968 získali na váhe a intenzite. Prax potvrdila práve to, že za tých dvadsať rokov sa nielen nevyčerpali idey roku 1968, ale toto obdobie, naopak, viedlo k hlbkej kríze a stagnácii nielen v Československu, ale aj v Sovietskom zväze, Poľsku, Maďarsku, NDR a v iných krajinách. Ak pozorne sledujeme etapy sovietskej perestrojky, či už v oblasti ekonomickej, politickej, alebo v zahranično-politických vzťahoch — nachádzame tu základné idey, výrazné prvky a jednoznačnú podobnosť s našim programom z roku 1968. Dokazuje to aj vývoj vedúci k všestrannej kríze v ďalších krajinách východnej Európy. Ak sa tam procesy odohrali a odohrávajú tak, ako sme toho svedkami, tak dnes už s väčšími stratami a bolestnejšie, hlbšie. A práve preto v Maďarsku, Poľsku a vo všetkých krajinách tento prerod k demokratickej spoločnosti už neprebieha bez toho, aby to nemalo vážny dopad na životnú úroveň, na morálny faktor a stav spoločnosti a zanecháva hlboké rany na jej organizme. Povedal by som to otvorene: pred dvadsiatimi rokmi práve tuhosť vtedajších vedení v socialistických krajinách viedla k tomu, že táto kríza sa tak tragicky prehĺbila. To, čo sme my chceli a potrebovali — poznanie pohybu v Európe — nevedeli, alebo nechceli pochopiť. Tu pramení odpor k vládnucim stranám a do určitej miery i odpor mladej generácie voči socializmu. Ale ja, s tými, čo so mnou rovnako zmýšľajú vravím: to nie je socializmus.

Čo teda socializmus je, alebo mal by byť?